

США и Канада стоят на 3 месте по привлекательности (57%). Азия упоминается в качестве приоритетной области деятельности в 46% университетов и 35% других ВУЗов Европы. Латинская Америка стоит на 5 месте после Азии в области приоритета для университетов и других ВУЗов (39% и 27% соответственно). Такие регионы как Африка (24%), Австралия (23%) и Арабские страны (16%) в качестве желаемых областей деятельности были упомянуты в менее чем 25% ответов. [3, с.84.]

Подводя итог, можно сказать, что развитию академической мобильности в условиях демографического спада в странах Региона Европы ЮНЕСКО придаётся все большее значение как одному из ключевых факторов национального развития. ВУЗы Европы ведут активную работу по привлечению иностранных студентов, постепенно расширяя области деятельности не только на Регион Европы ЮНЕСКО, но и на другие регионы мира. Болонский процесс призван вернуть Европе главенствующую роль в качестве объекта для зарубежных исследований, которая была отдана Соединенным Штатам Америки. В Болонской Декларации сказано: «Мы должны с особым вниманием контролировать повышение конкурентоспособности европейской системы высшего образования в мире. Жизнеспособность и эффективность любой цивилизации измеряются в действительности привлекательностью ее культурных ценностей, то есть степенью влияния на другие страны. Мы должны быть уверены, что европейская система высшего образования обладает в мире той степенью привлекательности, которая соответствует значимости наших выдающихся культурных и научных традиций» [7]

ЛИТЕРАТУРА

1. Мировые демографические тенденции. Доклад Генерального секретаря ООН на 34 сессии Комиссии ООН по народонаселению и развитию. 26.04.2001
2. Обзор и оценка прогресса, достигнутого в реализации целей и задач Программы действий Международной комиссии по народонаселению и развитию ООН. Доклад за 2004 год.
3. Trends 2003 Progress towards the European Higher Education Area Bologna four years after: Steps toward sustainable reform of higher education in Europe A report prepared for the European University Association by Sybille Reichert and Christian Tauch July 2003 Электронный ресурс. Режим доступа: <http://www.unige.ch/eua>
4. Народонаселение, образование и развитие. Краткий доклад ООН, 2003г.
5. World Population Ageing 1950-2050. Population Division, DESA, United Nations. New York 2002.
6. Доклад аб чалавечым развіцці 2004. Мн., 2004.
7. Европейское пространство высшего образования. Совместное заявление европейских министров образования, подписанное в Болонье 19 июня 1999. Интернет: Болонский процесс в России <http://www.bologna.mgimo.ru>

КУЛЬТУРНАЯ ПАЛІТЫКА СЛАВЯНСКІХ КРАІН У ПЕРЫЯД СІСТЭМНАЙ ТРАНСФАРМАЦЫІ

Крывашэй Д.А.

Інстытут гісторыі НАН Беларусі, г. Мінск, Беларусь

Змены, якія адбыліся ў славянскіх краінах у канцы 80-х – пачатку 90-х гадоў мінулага стагоддзя, закранулі ўсе бакі грамадскіх адносін: палітычную сістэму, эканамічную сферу, спосаб і ўзровень жыцця грамадзян, нацыянальныя адносіны, а таксама непасрэдна псіхалогію асобы. У такой сітуацыі была заканамернай і неабходнай трансфармацыя ў сферы культуры. Галіна культуры апынулася ў жорсткіх рамках рынкавых адносін, што

аказала істотны ўплыў на яе стан. Гвалтоўна паменшыліся бюджэтныя ўкладанні ў культуру. Большасць прынятых органамі ўлады нарматыўных актаў, якія рэгулявалі адносіны ў сферы культуры, насілі дэкларатыўны характар і не выконваліся. Рэзка пагоршылася матэрыяльнае становішча галіны ў цэлым а таксама творчых работнікаў. Культурныя ўстановы ў такіх умовах усё часцей былі вымушаны замяняць бясплатныя формы працы на платныя. У працэсе спажывання прапанаваных грамадству культурных даброт пераважалі хатнія формы. Як вынік гэтага, адбылося зніжэнне ўдзелу ў публічных культурных акцыях.

У самым асяродзі творчых работнікаў адбылася вострая дыферэнцыяцыя, падзел гэтай групы на прывілігаваную эліту і на барыкаючуюся ў нястачы астатнюю масу дзеячаў культуры. Неаднародная і сама культура. У яе складзе можна выдзяліць некалькі складаючых элементаў ці субкультур, менавіта: "постсавецкую", элітарную, ліберальна – інтэлігентскую, камерцыйную, масавую, крымінальную; сярод якіх пануючай з'яўлялася элітарная.

Прыватныя мецэнаты і спонсары толькі неістотна выканалі чаканні, якія на іх былі ўскладзены, і не маглі замяніць дзяржаву, якая адышла ад мецэнатства над культурай. Рынак аказаўся добрым рэгулюючым механізмам толькі ў адносінах некаторых культурных даброт і паслуг. Частка культурных устаноў была ліквідавана, а заробкі працуючых у тых, якія засталіся, былі блізкімі сацыяльнаму мінімуму. Развіццё культуры апынулася на парозе новай, не пазбегшай множнасці праблемаў, арганізацыйна – праўнай і эканамічнай сітуацыі. Менавіта ў такой сітуацыі з'явіліся грамадскія чаканні на ўмяшальніцтва дзяржавы ў сферу культуры, а палітычным адказам на яе сталі распрацаваныя ў розных формах і розным спосабам дакументы, якія ўтрымоўвалі асновы культурнай палітыкі дзяржавы.

Бум на фармальную выпрацоўку дакументаў па культурнай палітыцы прыпадае на другую палову 90-х. Хоць ён і не датычыць у роўнай ступені ўсіх славянскіх краін.

Больш поўнае ўяўленне аб асноўных праграмных дакументах славянскіх краін па культурнай палітыцы дае табліца 1.

Табліца 1. Асноўныя праграмныя дакументы па культурнай палітыцы славянскіх краін у перыяд трансфармацыі

Польшча	– 1991, кастрычнік – Закон аб арганізацыі і правядзенні культурнай дзейнасці – 1993 – урадавы дакумент "Культурная палітыка дзяржавы" – 1999 – "Напрамкі культурнай палітыкі ўрада"
Харватыя	– 1993 – Праграма культурнага развіцця рэспублікі
Украіна	– 1992 – Асновы заканадаўства аб культуры – 1997 – Канцэптуальныя кіруючыя прынцыпы выканаўчых улад адносна развіцця культуры – 2000 – Закон аб абароне культурнай спадчыны – 2004 – Закон "Канцэптуальныя асновы дзяржаўнай культурнай палітыкі Украіны на 2005 – 2007 гг."
Славенія	– 1992 – Стратэгічная праграма развіцця культурнай палітыкі
Расійская Федэрацыя	– 1992 – Закон "Асновы заканадаўства Расійскай Федэрацыі аб культуры" – 1993 – Федэральная праграма "Захаванне і развіццё культуры і мастацтва (1993 – 1995 гг.)" (выкананне працягнута да 1996 г.) – 1997 – Федэральная праграма "Развіццё і захаванне культуры і мастацтва Расійскай Федэрацыі (1997 – 1999 гг.)" – 2000 – Федэральная мэтавая праграма "Культура Расіі (2001 – 2005 гг.)"
Беларусь	– 1990 – Закон аб культуры – 2000 – Дзяржаўная праграма "Функцыянаванне і развіццё культуры Рэспублікі Беларусь (1999 – 2005)"

Як можна заўважыць, у табліцы адсутнічаюць звесткі па некаторых славянскіх краінах, што звязана альбо з адсутнасцю такога кшталту дакумента (Чэхія, Славакія), альбо адсутнасцю дадзеных (Сербія).

Агульны аналіз дакументаў па культурнай палітыцы славянскіх краін дазваляе вызначыць кіруючыя прынцыпы новай культурнай палітыкі, характэрныя для большасці краін, якія знаходзяцца ў стадыі трансфармацыі. Сярод асноўных:

- дэідэалагізацыя культуры і мастацтва;
- гарантыя культурнай дэмакратыі;
- пошук новых арыенціраў ў фінансаванні культуры і мастацтва;
- дэцэнтралізацыя, якая разглядаецца як перадача часткі паўнамоцтваў мясцовым органам улады;
- стварэнне новых заканадаўчых падставаў для развіцця сферы культуры ў новых умовах.

Найбольш папулярнымі ў дакументах па культурнай палітыцы становяцца словазлучэнні "дэмакратыя", "грамадзянская супольнасць", "культурная спадчына", "камерцыялізацыя культуры" і т.п. Напрыклад, у дакуменце польскага ўрада "Культурная палітыка дзяржавы" у 1993 г. было запісана, што "дзяржаўная культурная палітыка ў Польшчы павінна спрыяць развіццю дэмакратыі, грамадзянскай супольнасці, спрыяць творцам і культурным установам у знаходжанні ў эканамічнай сістэме, якая абапіраецца на рынковыя ўмовы, забяспечваць ахову найкаштоўнейшых культурных вартасцей, праводзіць і рэалізоўваць заканадаўчыя акты, якія спрыяюць новым формам дзейнасці". [1, 346 – 347]

Сярод славянскіх краінаў асобна стаіць Расія – краіна з федэратыўнай дзяржаўнай сістэмай. У ёй побач з федэральнымі праграмамі па развіццю культуры ў 90-я гады ў шэрагу суб'ектаў (у рэспубліках Алтай, Тува, Хакасія, Кастрамской, Ленінградскай, Омскай, Пермскай, Пскоўскай, Смаленскай, Цвярской абласцях) былі распрацаваны тэрытарыяльныя праграмы культурнага развіцця.

Федэратыўны лад патрабуе вырашэння спецыфічных праблем. У Нацыянальным дакладзе па культуры стратэгічнымі мэтамі культурнай палітыкі дзяржавы на бліжэйшую перспектыву былі вызначаны:

□ захаванне культурнага патэнцыялу краіны, забеспячэнне пераемнасці развіцця расійскай культуры поруч з падтрымкай разнастайнасці культурнага жыцця, культурных інавацыяў;

□ забеспячэнне звязнасці культурнай прасторы, стварэнне ўмоваў для дыялогу субкультур у шматнацыянальнай дзяржаве;

□ фарміраванне каштоўнасцей, якія б забяспечвалі інтэграцыю розных сацыяльных і тэрытарыяльных групаў як грамадзян адзінай дзяржавы [2, 44-45].

Асноўныя накірункі культурнай палітыкі нашай дзяржавы былі сфармуляваны ў шэрагу заканадаўчых актаў. Гэта перш за ўсё Закон аб культуры. Ён распрацоўваўся і прымаўся яшчэ ў 1991 г. у БССР. Гэта быў першы закон аб культуры на ўсёй прасторы СССР. У законе адзначаецца, што палітыка дзяржавы ў галіне культуры заключаецца перш за ўсё ў стварэнні эканамічных і арганізацыйна-прававых умоў развіцця культуры, захаванні і забеспячэнні эфектыўнай дзейнасці яе прадпрыемстваў, арганізацый, устаноў, падрыхтоўцы і сацыяльнай абароне работнікаў культуры, дзеячаў мастацтва, у стымуляванні аматарскіх аб'яднанняў і самадзейнай народнай творчасці. [2, 11-23].

У прынятай у 2000 г. на Беларусі Дзяржаўнай праграме "Функцыяванне і развіццё культуры Рэспублікі Беларусь (1999 – 2005)" дэкларуюцца мэты дзяржаўнай культурнай палітыкі:

1. Стварэнне умоў для ўдзелу ў культурным жыцці, доступу да культурнай спадчыны свайго народа.

2. Ахова нацыянальнай тоеснасці і непарыўнасці культурнага працэсу ў краіне, спрыянне яго адкрытасці знешнім уплывам.

3. Фарміраванне самасвядомай, патрыятычна арыентаванай асобы, якая паважае і ганарыцца сваёй гісторыяй і культурай, арыентуецца на нацыянальныя і агульначалавечыя каштоўнасці.

Для рашэння разнастайных праблем культурнай палітыкі, выпрацоўкі стратэгіі і аналізу актуальнага стану культуры ў посткамуністычных краінах былі створаны навукова-практычныя ўстановы. Напрыклад, у канцы 90-х гадоў ва Украіне быў заснаваны Цэнтр культуралагічных даследаванняў. Яго спецыялісты і практыкі выпрацавалі цэлую сістэму даследавання такога тыпу праблем, падрыхтавалі зборнік "Культурная палітыка Украіны". Асноўнае палажэнне – культурай не кіруюць, ёй толькі аказваюць падтрымку, функцыя дзяржавы – як можна хутчэй стварыць эфектыўныя метады падтрымкі. Інстытут культурнай палітыкі правёў даследаванне розных мадэляў падтрымкі культуры, якія існуюць у свеце. Украінцы больш схіляюцца да брытанскай мадэлі падтрымкі культуры: дзяржава выдзяляе пэўныя сродкі на сферу культуры, аднак не прымае ўдзел у падзеле гэтых сродкаў – гэтай справай займаюцца фонды, агенствы, творчыя саюзы на конкурснай аснове. Гэтая мадэль можа быць эфектыўнай, аднак перад усім пры ўмове развітага заканадаўства аб культуры.

Да пачатку XXI стагоддзя ў краіне, па меркаванню экспертаў, не быў створаны клімат максімальнай падтрымкі-мецэнацтва і спонсарства. Таму, прапановуемая брытанская мадэль не магла быць прынята.

Аднак для большасці посткамуністычных краін большай, чым выпрацоўка асноваў культурнай палітыкі, з'яўляецца іх рэалізацыя і нават спробы канкрэтызацыі.

Праблема фінансавання культуры, бадай, адна з самых галоўных. Напрыклад, у Балгарыі, была зроблена спроба супольнага фінансавання культуры цэнтральным бюджэтам і муніцыпалітэтамі. Аднак з-за пастаянных фінансавых праблем муніцыпалітэтам было цяжка дасягнуць узгодненых дзеянняў з Міністэрствам культуры. У Польшчы пайшлі далей па шляху дэцэнтралізацыі. У выніку праведзенай у 1999 г. адміністрацыйнай рэформы дзяржавы ў структуры фінансавання культуры з дзяржаўных сродкаў адбыліся агромныя змены. Тады быў створаны новы ўзровень самакіравання – паветы – якія былі размешчаны паміж ваяводствамі і гмінамі. У сувязі з такім значным пашырэннем дыяпазону ўлады самакіравання ў дзяржаўным сектары чакалася павелічэнне выдаткаў на культуру з боку органаў самакіравання. Аднак сёння можна гаварыць аб правале гэтых спадзяванняў. Адміністрацыйны падзел не прывёў да выраўноўвання эканамічных пазіцый асобных ваяводстваў. У эканамічна аслабленых ваяводствах, дзе адсутнічае буйная прамысловасць, культура не атрымала належнага фінансавання і ўстановы культуры па-ранейшаму знаходзяцца ва ўмовах выжывання.

З праблемай фінансавання культуры непасрэдна звязана пытанне аб ролі дзяржавы. У Славеніі эксперты пагаджаюцца на захаванне актыўнай ролі дзяржавы і адначасова ставяць пытанне аб функцыях, якія павінна выконвацца дзяржавай і якія могуць быць пакінуты для недзяржаўных аб'ектаў. Цяпер у краіне дзяржава выконвае чатыры асноўныя функцыі: выпрацоўка палітыкі, кіраванне, фінансаванне, прадастаўленне культурных даброт. Эксперты гавораць аб тупіку цяперашняй палітыкі, які можна аднесці да канцэнтрацыі ўсіх пералічаных функцый у руках дзяржавы.

Выпрацоўка культурнай палітыкі, кіраванне а таксама фінансаванне ўстановаў культуры павінны застацца ў сферы адказнасці дзяржавы, таму што альтэрнатыўныя

крынцы іх прыбыткаў у посткамуністычную эпоху вельмі абмежаваныя. Перадача функцый прадастаўлення культурных даброт, хаця б часткова, некамерцыйнаму ці няўрадаваму сектару магло б дапамагчы стварыць і развіць канкурэнцыйнасць, селектыўнасць, празрыстасць і адказнасць устаноў культуры. Для таго, каб сістэма працавала, адзначаюць эксперты, ніводная ўстанова не можа захаваць права на дзяржаўныя сродкі. Усе ўстановы павінны будаваць сваё права на існаванне, дэманструючы вынікі. Аднак гэтаму сцэнарыю дзяржава магла б перайсці ад ролі "адміністратара" культуры да ролі "інвестара" ці "маючага паўнамоцтвы", пакуль застаўляючы за сабою важныя функцыі назіральніка. Гэта будзе спрыяць таму, што дзяржаўнае фінансаванне страціць палажэнне нормы і падзел фінансаў будзе больш палягаць на рынкавай сістэме прыняцця рашэння. Увага дзяржавы паступова пераарыентуецца з простага падзелу дзяржаўных сродкаў на ацэнку мэтай, якія пры дапамозе іх дасягаюцца. Дзяржава пакіне за сабою асноўную адказнасць за стварэнне спрыяльных умоваў для культурнай дзейнасці. Аднак да гэтай пары сітуацыя далей дэкларацыі не ідзе.

У неспрыяльных эканамічных умовах з'явілася неабходнасць у вызначэнні прыярытэтных сфер культуры, якім павінна аказвацца дзяржаўная дапамога. Цікава, што прыярытэтная галіна для адной краіны знаходзіцца на маргінесе ў другой. Напрыклад, кіно і чытанне ў Польшчы былі абвешчаны прыярытэтнымі сферамі, у той час як у Балгарыі кіно і літаратура не маюць ніякіх асобных дзяржаўных субсідый і іх фінансаванне адбываецца шляхам правядзення конкурсаў па праектах. У Харватыі ў лік прыярытэтаў аднесена ўкараненне інфармацыйных тэхналогій ў культуры. Польшчы ўрад у пошуках новых сродкаў для культуры стаў выкарыстоўваць фонды дзяржаўнай сістэмы латэрэй. Складаная культурная сітуацыя Сербіі, абумоўленая міжнароднай ізаляцыяй краіны ў другой палове 90-х гадоў, якая не дапускала ўстановы і асобных дзеячаў да ўдзелу ў еўрапейскай культурнай сетцы, прымусіла ўвесці ўнутранае эмбарга. Культурны абмен падтрымоўваўся толькі з некаторымі краінамі, такімі як Куба, Кітай, ці "духоўна блізкімі краінамі", такімі як Расія, Беларусь, Грузія, Армения і т.п. У гэты перыяд асобная ўвага надавалася пэўным культурным установам і праектам, звязаным з гісторыяй краіны ці з нацыянальнай ідэнтычнасцю (Музей генацыду і т.п.). У сакавіку 2004 г. новы міністр культуры Сербіі вызначыў новыя прыярытэты (афіцыйна не адобраныя парламенцкім Камітэтам па культуры), якія павінны былі быць уведзены ў 2005 г. Сярод іх: падтрымка развіцця і апека сербскай мовы; падтрымка выкарыстання кірылічнага алфавіта; ахова нацыянальнай культурнай спадчыны (галоўным чынам духоўнай і будаванай спадчыны). Прыярытэтным накірункам культурнай палітыкі Украіны ў пачатку XXI стагоддзя стала падтрымка культурнай разнастайнасці і культур нацыянальных меншасцей.

Правядзення экспертных аналізаў асноўных вынікаў рэалізацыі мэтай і задач культурнай палітыкі ў славянскіх краінах сведчаць аб недасягненні пастаўленых мэт. Сярод асноўных прычын неабходна назваць недахопы ў распрацоўцы агульнай культурнай мадэлі (часта не ўлічваліся мэты і памкненні розных рэгіёнаў і гарадоў); спадчына таталітарнага ізаляцыянізму, якая перашкаджала доступу да ўніверсальнай культурнай спадчыны і да гэтага часу ў некаторых краінах (асабліва Усходняй Еўропы) аказвае значнае ўздзеянне на працэсы, якія адбываюцца; неадэкватныя спосабы фінансавання і недахоп альтэрнатыўных шляхоў фінансавання культуры; адсутнасць добра распрацаванай сістэмы грамадскіх устаноў (кшталту Саветаў па культуры), якія б удзельнічалі ў размеркаванні сродкаў для культуры; няздольнасць устаноў культуры выконваць сучасныя патрабаванні, адсутнасць акрэсленых дзяржаўных гарантый у прадастаўленні культурных паслуг; слабасць няўрадавых і камерцыйных

установаў ў культурным сектары, што не дазваляе ім аказваць уплыў на палітычныя працэсы прыняцця рашэнняў.

Аб вялікай розніцы ў працэсах змен у вывучаемых краінах, аб тым, якія вялікія розніцы існуюць у іх тэмпе развіцця сведчыць той факт, што некаторыя даследчыкі ўжо гавораць аб якасна новай сітуацыі асобных краін. Напрыклад, К.Крыштофек заўважае, што "Польшча: паступова перастае быць трансфармацыйнай краінай, у якой палітычныя, эканамічныя, палітычна-сістэмныя, культурныя, прававыя нормы зыходзілі б з неабходнасці адыходу ад старой сістэмы, і становіцца **посттрансфармацыйнай** дзяржавай. Для культуры і культурнай палітыкі ў перспектыве бліжэйшага пяцігоддзя гэта азначае перанос акцэнтаў на стратэгічнае планаванне развіцця культуры ва ўмовах грамадства, у якім дзяржава (уряд і органы мясцовага самакіравання) з'яўляюцца толькі адным з ацораў "гульні за культуру" акрамя рынку і грамадзянскай супольнасці (рухі і грамадская ініцыятыва, аўтаномныя сеткі творцаў і дзеячаў культуры)". [3, 268]

ЛІТАРАТУРА

1. Ministerstwo kultury i sztuki w dokumentach: 1918 – 1998 / Instytut kultury. – Warszawa. – 1998. – S.346 – 347.
2. Культура і культурная палітыка в России / Отв. ред. А.И.Бутенко, К.Э.Разлогов. – М.: Российский общественный научный фонд, 2000. – 239 с.
3. Krzysztofek Kazimierz. Ewolucja założeń i programów polityki kulturalnej w Polsce // Kultura polska w dziekadle przemian (red.) T.Kostyrko, M.Czerwiński. – Instytut Kultury, Warszawa. – 1999. – S.259 -268.

НАЦИОНАЛ-СОЦИАЛИСТИЧЕСКИЙ БЛЭК-МЕТАЛ И ПРОБЛЕМЫ УЛЬТРАПРАВОГО ЭКСТРЕМИЗМА В ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЕ

Лысюк И.А.

Брестский государственный университет имени А.С.Пушкина, г. Брест, Беларусь

Развал Советского Союза: вкуче с падением его восточноевропейских сателлитов, а также интенсивно идущие процессы глобализации кардинально изменили регион Восточной Европы. Эти изменения выразились как в появлении новых государств на политической карте Европы, так и в существенной трансформации социально-политических, экономических и культурологических обстоятельств их бытия. Одним из результатов падения старого мира стало разрушение мировоззренческих основ жителей региона; коренившихся в коммунистической идеологии, которая доминировала в регионе на протяжении последних десятилетий. Вследствие этого среднестатистический житель Восточной Европы оказался в ценностно-идеологическом вакууме: коммунистические идеи и ценности подвергались интенсивной эрозии, а традиционные для европейца христианские ценности по-прежнему пребывали на периферии сознания. Подобная «ценностная катастрофа» послужила причиной возросшей активности различных экстремистских, чаще всего праворадикальных движений. Появившись в Западной Европе, они распространились в настоящее время на регион Восточной Европы, на такие страны как Польша, Россия, Украина, в определённой степени, и Беларусь.

В современных условиях одним их каналов ретрансляции праворадикальных настроений является, в частности, музыка. Связано это, в первую очередь, с цензурой и законодательными ограничениями, касающимися деятельности ультраправых по-